

De glömda barnen

Ett samtal mellan Gunnar Lindgren och kurator
Inga-Britt Stibner på Barnkliniken vid Malmö
Allmänna Sjukhus

När tema-numret "Kvinnomisshandel" planerades var åtskilliga aspekter med i bedömningen. Två viktiga områden har emellertid ej kommit att närmare behandlas i de artiklar som hittills kommit redaktionen tillhanda. Det gäller en närmare beskrivning och analys av mannen som misshandlar, utöver vad som beröres i Anita Amléns bidrag samt en kartläggning av problemen kring barnen i familjer, där misshandel förekommer.

En av de tidigare överläkarna på Barnkliniken vid Malmö Allmänna Sjukhus, Selander, skrev för åtskilliga år sedan en artikel i Läkartidningen om barnmisshandel, som blev startsignalen till den diskussion, vilken så småningom skapade den medvetenhet vi nu har om barnmisshandel. Sedan Selanders tid har detta problem ägnats särskilt intresse på Barnkliniken och det har därför varit naturligt att be Inga-Britt Stibner, som är kurator vid Barnkliniken om några kommentarer till vårt tema-nummer om kvinnomisshandel. Att söka närmare behandla mannens roll och problem vid kvinnomisshandel har vi i detta sammanhang måst avstå från.

När tema-numret "Kvinnomisshandel" planerades var åtskilliga aspekter med i bedömningen. Två viktiga områden har emellertid ej kommit att närmare behandlas i de artiklar som hittills kommit redaktionen tillhanda. Det gäller en närmare beskrivning och analys av mannen som misshandlar, utöver vad som beröres i Anita Amléns bidrag samt en kartläggning av problemen kring barnen i familjer, där misshandel förekommer.

En av de tidigare överläkarna på Barnkliniken vid

Malmö Allmänna Sjukhus, Selander, skrev för åtskilliga år sedan en artikel i Läkartidningen om barnmisshandel, som blev startsignalen till den diskussion, vilken så småningom skapade den medvetenhet vi nu har om barnmisshandel. Sedan Selanders tid har detta problem ägnats särskilt intresse på Barnkliniken och det har därför varit naturligt att be Inga-Britt Stibner, som är kurator vid Barnkliniken om några kommentarer till vårt tema-nummer om kvinnomisshandel. Att söka närmare behandla mannens roll och problem vid kvinnomisshandel har vi i detta sammanhang måst avstå från.

Så här förlöpte vårt samtal.

Lindgren: Kommer Barnkliniken ofta i kontakt med barn i familjer där misshandel förekommer?

Stibner: Ja. Vi ser åtskilliga sådana fall. Många av dessa föräldrar kommer nämligen till oss för att deras barn har symptom, som föräldrarna uppfattar som tecken på somatisk sjukdom.

Lindgren: Enligt Din erfarenhet är det alltså vanligt. Är det svårt att komma fram till slutsatsen, att när ett barn misshandlats ofta även kvinnan blivit föremål för övervåld?

På vilket sätt kommer Du en sådan familjesituation på spåren?

Stibner: Det är kanske inte så svårt i fall av klar fysisk misshandel. På olika sätt kan det lysa igenom att det inom familjen finns en attityd, som gör det motiverat misstänka att också hustrun "kommit i kläm". Även om många av mammorna är solidariska mot sina män och inte spontant berättar om någon misshandel, får man ofta ett klart besked om man frågar direkt, lugnt och sakligt "får Du också stryk"? De skador kvinnan eventuellt förete avfärdar hon då inte med sådana förklaringar som "jag gick mot en stolpe", "det var en dörrkarm" etc.

Hur fånga upp barnen?

Lindgren: Om nu situationen istället är den att man hos en kvinna, som söker på en kirurgpoliklinik, finner skador av sådan art att hustrumisshandel kan misstänkas, hur fångar man upp barnen i detta sammanhang? Är den kurator kvinnan i bästa fall får kontakt med i allmänhet inställd på att även förhöra sig närmare om barnen, när hon försöker penetrera familjeförhållandena närmare?

Stibner: Nej. Jag tror att åtskilliga kuratorer blir så tagna av kvinnans situation, att barnen och vad familjesituationen innebär för dem kommer i bakgrunden. Uttrycket "de glömda barnen" är en påminnelse om detta. Det vilar på erfarenheter från framför allt USA och England, där man konstaterat att i familjer där kvinnomisshandel förekommer även barnen ej sällan blir utsatta för fysisk misshandel. Benägenheten att tillgripa våld finns där. Själv tycker jag emellertid att man även måste betona den psykiska misshandel av barn det innebär, när den ena av föräldrarna misshandlas av den andra.

Lindgren: Du kanske tänker på den artikel som Margareta Bergström skrev i nr 2, 1983 av tidskriften Socionomen och som har rubriken "De glömda barnen". Margareta Bergström har i den beskrivit sitt besök hos Basildon-gruppen i England, som arbetar med familjer, i vilka misshandel förekommer. I artikeln berättar hon om gruppens arbete och hur våldet påverkar barnen. Den typ familjer Du just nämnt passar rätt bra in i den första kategorin, som Margareta Bergström redovisar, nämligen, "barn som kommer i skottgluggen i en kamp mellan föräldrarna".

Den andra kategorin som Margareta Bergström diskuterar är "barn som på olika sätt tar på sig och agerar ut den aggressiva stämningen i familjen". Kan Du säga någonting om Din erfarenhet av denna typ av barn?

Stibner: Ja, här rör det sig säkert om en ganska vanlig företeelse. Det är vanligt att barn tar på sig ett ansvar att söka hålla familjen i jämvikt. När de märker att mamma och pappa börjar bli arga går några barn mycket lugnt och sansat in i den hotande konflikten och söker lösa upp spänningen mellan föräldrarna, medan andra istället blir mycket aktiva och därigenom kanske räddar mamman från miss-

handel. Barnen kan tex plötsligt vägra äta eller göra nånting annat för att få uppmärksamheten riktad på sig själva och på så sätt avleda det hotande bråket mellan föräldrarna. Jag tror att barn i dessa situationer kan använda sin fantasi på det mest otroliga sätt. Jag tror också att uppfinningsrikedomen på det psyko-somatiska området är väl utvecklad även hos ganska små barn, när det gäller att dra till sig föräldrarnas uppmärksamhet.

Somatisering

Lindgren: Kan Du ge några exempel på sådan somatisering?

Stibner: Ja, tex de små barn som kommer in på sjukhuset gång på gång för att de hemma är skrikiga, kräks, vägrar äta, har svårt att sova etc, men som när de väl kommit in på sjukhuset är tysta, äter, sover och visar alla tecken på att må bra. Lite större barn har kanske en symptombild som är något annorlunda – "ont i magen", huvudvärk, yrsel – men förloppet så snart de kommit in på sjukhuset är detsamma som för de små barnen.

Lindgren: Den tredje kategorin barn som nämndes i Margareta Bergströms artikel är de barn "vars problem visar sig i skolan". Är det vanligt att skolläkare, skolsköterskor eller andra till skolan anknutna personer tar kontakt med Barnkliniken eller med Dig för att få hjälp eller stöd?

Stibner: Ja, det är vanligt. Oftast kommer barnen in på remiss för något somatiskt problem, som exempelvis diffusa magbesvär eller huvudvärk, men frågeställningen kan även gälla sådant som koncentrationssvårigheter, misstanke på MBD eller dylikt.

De barn som är skolvägrare, skolkare eller på annat sätt inte sköter sina skolestudier kommer som regel inte till Barnkliniken. De tas omhand av skolkuratoren eller blir remitterade till den psykiska barn- och ungdomsvården.

Lindgren: Den fjärde kategorin i Margareta Bergströms sammanställning från Basildon-studien är "barn som på ett eller annat sätt utnyttjas som slagträn i kampen mellan föräldrarna", barn som användes av en förälder för att straffa den andra. Hur vanligt är detta i Sverige?

Stibner: Till den här gruppen hör många av de fysiskt misshandlade barnen. När hustrun inte vill

ge sig på mannen och gräla på honom slår hon istället barnet – med argumentet "Du är ju så lik Din far". Mest utpräglad tycker jag mig ha sett denna mekanism i incestfallen. När hustrun inte vill ställa upp sexuellt vänder sig mannen istället till barnet och lägger sedan skulden på hustrun. Ett triangeldrama utvecklas, i vilket barnet blir pressat från två håll, både från pappan och mamman.

Lindgren: Det Du kommenterat bör väl närmast rubriceras som barnmisshandel, men blir kvinnorna även direkt fysiskt misshandlade i den här situationen.

Stibner: Jag tror att de inte bara blir psykiskt misshandlade utan inte så få blir även utsatta för fysiskt våld. Barnet finns inte alla gånger i närheten och kan ta emot stryk. Då får hustrun det istället. Jag tror i själva verket att av de barn Du tidigare har talat om, som var hemma från skolan, inte så få stannar hemma för "att se till att det inte händer någonting". De får skuldskänslor om mamman misshandlats när de varit i skolan och därför ej kunnat gå emellan och eventuellt ha tagit emot "stryket".

Lindgren: De fall vi nu beskrivit hör kanske mera hemma i den femte kategorin i Basildon-gruppens indelning, nämligen "barn som fysiskt attackerades av föräldrarna". I Margareta Bergströms artikel framhålles, att risken för misshandel av barn är särskilt stor när den ena av föräldrarna lämnat familjegemenskapen. Ofta är det väl då kvinnan som blivit utsatt för misshandel och bryter upp. Hur vill Du kommentera detta?

Stibner: Att få en kategoriindelning att stämma med verkligheten är alltid svårt. Distinkta gränser finns sällan i de här fallen. En faktor är emellertid helt överskuggande i dessa sammanhang, nämligen attityden till våld. För att lösa konflikter och problem tillgriper man våld istället för att genom samtal söka komma fram till ett resultat. Det allvarligaste är emellertid att barn i familjer som "löser" konflikter med våld i sitt sociala arv tar med sig detta primitiva beteende till nästa generation. På så sätt kan även den nya generationen, när den blir vuxen, komma att innehålla misshandlare och misshandlade.

Det stora hemlighetsspelet

Lindgren: Det finns alltså all anledning att inte glömma bort barnen i fallen av kvinnomisshandel. Om man nu konstaterar att barnen far illa i en misshandelsfamilj, vilka åtgärder ligger då närmast till hands? En sådan åtgärd som exempelvis att bereda kvinnan en fristad i ett kvinnohus löser inte barnens problem. Vad blir det av barnen i den situationen?

Stibner: Åtgärderna måste anpassas till den aktuella situationen. Det viktigaste är emellertid att vara medveten om att det inte bara är fråga om att hjälpa och stödja kvinnan. Vi måste också tänka på barnen. Vi har moraliskt kanske ännu större skyldighet att ställa upp för dem; de är så oskyddade och de allra minsta kan inte på samma sätt som en vuxen "ropa på hjälp". Något äldre barn kan man också många gånger börja att direkt tala med om våld och våldsattityder samt söka klarlägga och reda upp problemen i den aktuella situationen. Jag upplever alltmer, efter många års arbete med barn, hur viktigt det är att man ägnar sig åt barnen i familjer där misshandel förekommit. Man ser hur våldet eljest kan gå vidare från generation till generation och hur pojkar och flickor från dessa familjer som vuxna blir misshandlare respektive misshandlade. För att förebygga en sådan utveckling är det därför utomordentligt viktigt att vid kontakt med familjer i vilka kvinnomisshandel förekommit även barnen får adekvat och engagerad hjälp.

Det är emellertid inte alltid så lätt. Det hänger delvis samman med vad jag brukar kalla "det stora hemlighetsspelet". Mamman misshandlas, det går någon dag och så blir föräldrarna "vänner" igen. Föräldrarna söker att undvika att tala om vad som förevarit, låtsas inte om vad som hänt – nu skall de vara goda vänner, allting skall vara bra igen och helt annorlunda än innan. Barnen vet vad som har hänt. De känner spänningarna på djupet och går bara och väntar på nästa utbrott. De har lärt sig att det kommer och att mönstret upprepas gång på gång, men de har också lärt sig att "sånt här otäckt som händer det talar man inte om". De har också lärt sig att inte tala om sina känslor och hur jobbigt det känns efter en misshandel, en inställning som kan göra det svårt att hjälpa dessa barn med att bearbeta och lösa deras problem.